

Utrykt materiale om arbejdskampe i Arbejderbevægelsens Bibliotek & Arkiv

v. Henning Grelle

Det er særdeles risikabelt at gøre forsøg på at opstille en komplet fortegnelse over utrykt kildemateriale til belysning af arbejdskampe. Det kunne give et indtryk af, at man herefter var i besiddelse af et katalog, der gav svar på alle spørgsmål i forbindelse hermed. Nedenstående gennemgang er et forsøg på at give et indtryk af nogle indgange til bl.a. store arkivfunds, hvor man kan forvente at finde kilder til arbejdskampe. Den er på ingen måde udtryk for noget fuldstændigt, dertil er begrebet »arbejdskamp« for vanskeligt at afgrænse. Der kan i flere tilfælde kun peges på *kildegrupper* fremfor konkrete henvisninger, idet mange arbejdskampe kun er omtalt på en linje i en protokol eller f.eks. nævnt i et brev. Oversigten er mere konkret, når der er tale om storkonflikter, da sådanne ofte afkaster mange arkivpakker og dermed optræder selvstændigt i en registratur.

To forhold er vigtige at få med. Det ene er brugerens stillede problemstilling. Den er afgørende for, hvorvidt bruger kan benytte nedenstående fremfor at søge andre *kildegrupper*. Det andet er, at arbejdskampen har mange »sider«. F.eks. kan nævnes »arbejdsret«, »forligsmand«, »voldgift« m.m. Det giver på den ene side et afgrænsningsproblem i oversigten og på den anden side stiller det brugeren overfor at skulle anvende lige så mange »sider« i undersøgelsen af en arkivfond.

Fagbevægelsen

ABA's mest omfangsrige arkiv er Landsorganisationens arkiv, (LO tidligere De samvirkende Fagforbund, DSF). Arkivet omfatter perioden 1898-1953 samt arkivet efter De samv. Fagforeninger i København, 1886-ca. 1900. I september 1979 afleverede LO yderligere 10 år af arkivet (indtil 1963), men dette materiale bliver formodentlig ikke tilgængeligt inden for en årrække. LO's arkiv er inddelt i en række store emnegrupper, som LO selv har oprettet. Materialet er henlagt kronologisk inden for hver emnegruppe.

LO har ikke selv benyttet emnet *Arbejdskampe*. Man må derfor søge andre emner, hvis man skal forske i arbejdskampe. Det nærliggende er *strejker* eller *lockout*. Her finder man noget, men langtfra alt. *Lockout* omfatter kun to store sager, nemlig storlockouten i 1899 og konflikten i 1925. Materialet fra de to konflikter er tilgængelig særdeles omfattende og er henlagt som samsager, dvs. at materialet omfatter national og international korrespondance, mødereferater, regnskaber for den økonomiske side af konflikten m.m. stort set alle sider af konflikterne. Emnet *strejker*

er overraskende tyndt på materiale. Det omfatter materiale fra en række strejker især omkring århundredskiftet, samt en række lockoutsager fra både Danmark og udlandet især indtil 1914. Man må altså søge andre emner for at finde de mange mindre strejker og lockouter. Materialet hertil finder man i *enkeltforbundene* (de enkelte fag henlagt under tilhørende fagforbund).

LO består af de tilsluttede forbund og deraf følger, at medlemsforbundene er materialemæssigt godt repræsenteret i LO's arkiv. Materialet under enkeltforbundene omhandler disses relationer til LO. Her kan man finde materiale om næsten alle strejker og lockouter, som har berørt det enkelte forbund. Forbundene har i de fleste tilfælde orienteret LO om konflikters baggrund, enten for at få dem løst centralt eller for at få dem godkendt og derved opnå økonomisk støtte. Det er vigtigt at understrege, at materialet under forbundene også omfatter en lang række andre sager (f.eks. overenskomstsspørgsmål).

Undersøger man strejkebevægelser inden for en tidsperiode kan det være mere vanskeligt at benytte materialet under enkeltforbundene. Det kan her være mere givtigt at benytte emnet *Den faglige situation*, som kan oversættes til *overenskomstsituationen*. Her er henlagt alt materiale, som har forbindelse til en gennemførelse af og forhandling om nye overenskomster. Med undtagelse af perioder med 5-årige overenskomster har perioderne været to-årige. Materialet er henlagt kronologisk og derfor let at arbejde med. Det omfatter dokumenter fra forhandlinger med forbundene (samvirkemøder) og forhandlinger med arbejdsgiverne, dokumenter vedr. forbundenes rejste krav, korrespondance om konfliktvarsler, strejkemateriale m.m. Der er kort sagt mulighed for at undersøge hovedtrækene i overenskomstforløbet.

Et andet vigtigt emne er *cirkulærersamlingen*. Samlingen er komplet og cirkulærerne indeholder ud over div. informationer også meddelelser om strejker/lockout, indsamling af penge til strejkende i ind- og udland, regler for strejkeunderstøttelse m.m. LO har naturligvis ført statistikker over strejker og lockouter, dels af hensyn til sin regnskabsførelse, dels af hensyn til indberetningspligt til Statistisk Bureau (Danmarks Statistik). Dette materiale er henlagt under emnet *statistik*. Materialet omfatter både regnskab for strejke/lockout samt statistiske oversigter, spørgeskema til forbundene m.m. For at være mere konkret kan nævnes »Oversigt over strejker og Lockouter fra 1897-1925« (håndskrevet), Statistik over »Lockout-Varsler og iværksatte Lockouter fra 1914-25«, statistik over »Strejke- og Lockouterunderstøttelse fra 1909-21« for blot at nævne en lille del. En stor del af materialet er offentliggjort i egne udgivelser og i Statistiske Efterretninger, men hvorvidt det er tilfældet med alt materialet, kræver en større undersøgelse.

Septemberforliget har på godt og ondt været genstand for mange vurderinger i mindre grad for undersøgelser. Materialet om Septemberforliget i 1899 findes under Storlockouten i 1899 (se ovenfor). Emnet *Septem-*

berforliget indeholder derfor ikke 1899-materialet, men forhandlingerne om en revision i 1919-20. Efter at de to parter på arbejdsmarkedet havde anerkendt hinanden i 1899 intervererede statsmagten i 1908 og pålagde parterne at nedsætte et fællesudvalg (det såkaldte augustudvalg). Resultatet blev oprettelsen af Den faste Voldgiftsret (Arbejdsretten) i 1910. Under emnet *arbejdsret* findes forhandlinger herom. Her findes også sparsomt materiale om lokale arbejdsretter siden 1895. Materialet vedr. Den faste Voldgiftsret efter 1910 indeholder bl.a. korrespondance vedr. sagers udfald, klager over behandling af sager, samt oversigter over kendelser m.m. Endelig findes også her materialet fra »udvalget til revision af 1910-loven«, som giver mulighed for undersøgelser over LO's mere principielle holdning til voldgift.

Den internationale afdeling i LO's arkiv er meget omfattende og rummer først og fremmest »Den faglige Internationale« 1901-14, Amsterdam-Internationalen« 1919-45, »Det faglige Verdensforbund« (WFTU) 1945-49 og endelig »Frie faglige Internationale« (ICFTU) 1949-. Dansk Fagbevægelse har spillet en ikke ringe rolle i internationalerne og bl.a. derfor er materialet enestående komplet. Det er henlagt kronologisk, og indeholder foruden korrespondancer bl.a. dupliserede protokoller og beretninger, alt i alt en omfattende informationskilde, ikke kun til internationale forhold, men også til nationale (f.eks. via korrespondancer). Man kan i øvrigt gå videre til emnet *udlandet*, hvor en omfattende korrespondance er henlagt på de enkelte lande (f.eks. Tyskland, England m.fl.). Har et land søgt om strejkestøtte hos LO vil dokumenterne herom findes her. En anden vigtig samarbejdspartner er de nordiske lande. Sammen med Socialdemokratiet har man afholdt nordiske arbejderkongresser siden 1886. LO har dog afholdt »rene« faglige møder og kongresser med de nordiske landsorganisationer bl.a. under verdenskrigene. Materialet under *Nordisk samarbejde* er bl.a. dupliserede protokoller og beretninger (de findes kun trykt indtil 1920).

Sidst men ikke mindst skal nævnes »LO's forhandlingsprotokol for forretningsudvalg m.m.« 1898-. Disse protokoller findes *ikke* i ABA, men i LO. De er naturligvis en yderst vigtig kilde, og de kan benyttes ved en skriftlig henvendelse til LO om tilladelse. (Protokollen fra besættelsestiden og indtil 1947 er utilgængelig.) Med indhentet tilladelse kan protokollerne læses på ABA.

For øvrige protokoller fra LO henvises til »Meddelelser 11A«, som også indeholder fortegnelse over LO's udklipsprotokoller.

Fagforbundene

En række fagforbund har afleveret deres arkiver til ABA (se i ABA's brochure 1979). De fleste forbundsarkiver beror hos forbundene selv.

De fleste fagforbund har en ret ens opbygning af deres arkiver. Her skal kun nævnes en række hovedemner, som er fremtrædende i de fleste arkiver, og som vedrører arbejdskampe. Disse er: *Hovedledelse* bl.a.

mødereferater, voldgiftskendelser bl.a. lokale konflikter og korrespondance herom, lønbevægelsen (overenskomstsituationen) bl.a. overenskomstforhandlinger, strejkevarsler, forhandlinger med arbejdsgivere, cirkulærer bl.a. forbundets udgående meddelelser og endelig *afdelinger* bl.a. korrespondance med hver afdeling af forbundet.

Fagforbundenes materialer

ABA har siden 1909 indsamlet materialer fra alle fagforbund (fagforeninger). Dette materiale er meget forskelligt. Det dominerende materiale er love, værkstedsregler, priskuranter, regnskaber og dubletter af trykte beregninger og protokoller (disse findes i biblioteket). Man kan dog finde breve, cirkulærer m.m. for enkelte år. Samlingen er langtfra komplet, men indeholder dog mange sjældne ting.

Den utrykte protokolsamling

Denne samling omfatter en lang række forhandlingsprotokoller, kasse- og medlemsprotokoller fra fagforbund, fagforeninger og klubber. Forhandlingsprotokollerne er primære kilder til belysning af bl.a. arbejdskampe, men deres kildeværdi er svingende. Protokollerne er ført vidt forskelligt fra organisation til organisation. Der henvises til *Fortegnelse over utrykte protokoller fra arbejderbevægelsens faglige, politiske og kulturelle organisationer i ABA* ved Henning Grelle, særnummer af Meddelelser ... 11A. En tilvækst til denne fortegnelse bringes i Meddelelser ... nr. 14 (udk. i foråret 1980). Selv om protokollerne er primære kilder, så må det anbefales at gennemgå forbundenes ofte meget udførlige trykte kongresprotokoller, beretninger og fagblade.

I det følgende bringes en meget summarisk oversigt, som kan være til hjælp i arbejdet med lokale undersøgelser:

Esbjerg Byhistoriske Arkiv, se Meddelelser nr. 3 (1974) s. 27 ff.

Erhvervsarkivet: se Meddelelser nr. 3, (1974) s. 20 ff.

Lokalhistorisk Arkiv, Randers, se Meddelelser nr. 6 (1976) s. 76 ff.

Endvidere henvises til følgende oversigter:

Fynske foreningsarkiver I. Kortfattet oversigt over foreningsarkivalier i lokalhistoriske arkiver i Fyns Amt, Landsarkivet for Fyn og Erhvervsarkivet (1978) og *Nordjyske foreningsarkiver*. Kortfattet oversigt over forenings- og virksomhedsarkiver i Nordjyllands Amt 2. udg. En nyttig udgivelse er *S.L.A.'s adresseliste 1979*. udg. af *Sammenslutningen af Lokalhistoriske arkiver* (Ålborg 1979).

Partiarkiver

Partiarkiverne er mindre relevante i denne sammenhæng, og der henvises til registraturerne på ABA. Ud fra de nævnte organisationer peges på en række relevante emner, som kun er vejledende, ikke dækkende.

Socialdemokratiet, arkivnr. 500, 1871-. Se hovedbestyrelse- og forretningsudvalg 1878-, arbejdskonflikter, Faglige sager, Skandinaviske arbejderkongresser, Folketingsgruppen bl.a. 1956-konflikten, cirkulærer.

Socialistisk Folkeparti, arkivnr. 501, 1958-. Se hovedbestyrelse og forretningsudvalg, kongresser og landsmøder, Det faglige Landsudvalg.

Venstresocialisterne, arkivnr. 502, 1968-. Se hovedbestyrelse og forretningsudvalg, kongresser samt det faglige udvalg og folketingsgruppen

Andre organisationer

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, arkivnr. 516, 1936-. Se overenskomstsituationen 1951-1965.

Arbejderbevægelsens Informationscentral, arkivnr. 522, 1945-. Se cirkulærer og medelelser (bl.a. småblade, AIC-Nyt m.m.). Udklip fra bl.a. konflikten i 1956 m.m.

B.T.-konflikten, arkivnr. 524 1977. Stor samling af udklip, løbesedler, cirkulærer m.m.

Privatarkiver

Privatarkiverne er vel nok mindre væsentlige i denne sammenhæng. Også her anbefales det at gennemgå registraturerne på ABA. Talemanuskripter kan være givende, men i øvrigt må man gennemgå de evt. relevante saggrupper. I det følgende er opført en række personer, men der er tale om et udvalg.

Hansen, H. C., arkivnr. 37. Talemanuskripter.

Hedtoft, Hans, arkivnr. 40. Talemanuskripter.

Jensen, Ejler, arkivnr. 41. Talemanuskripter.

Jensen, Jens, arkivnr. 6. Talemanuskripter, optegnelser m.m.

Nielsen, Marie, arkivnr. 7. Fagoppositionen.

Olsen, Chr. Martin, arkivnr. 2. Voldgiftsretten, mødereferater.

Petersen, Alfred, arkivnr. 35. Talemanuskripter.

Petersen, Gert, arkivnr. 38. Mødenotater, Det faglige Landsudvalg.

Stauning, Th., arkivnr. 27. Talemanuskripter, Lockouten i 1925.